

SOPTA EST MORS IN VICTORIA. — Queres: Ubi hoc est scriptum? Respondit aliqui scriptum esse Isaiam xxy, 8, ubi dicitur: « Precipitabit mortem in sempiternum; ubi Septuaginta vertunt, xxi. id est, devoravit mors prevalens. Devoravit per hebraismum idem est, quod devorata est. Ita Eusebius, lib. IV Demonstr., cap. xii, et Athanasius, lib. De Passione et Cruce. Vel devoravit mors, scilicet Christi, mortem mundi. Ita Ribera in Osee xiii, num. 27.

Sed hæc nonnihil obscura et torta videntur. Nam in Isaiâ diserte Septuaginta active vertunt, xxi. id est, devoravit; Paulus vero hic habet xxi. id est, devorata est, absorpta est: quæ contraria videntur. Quare aptius dicimus Paulum itare Isaiæ locum nam dictum non secundum Septuaginta, sed secundum textum Hebraeum, atque pro בלע bulla, id est, præcipitavit, absorpsit, aliis punctis legisse בלע bulla, id est absorpta est mors; לטעם lametsach, quod primo, verti potest, in victoria, ut vertit hic Paulus; secundo, in perpetuum, ut vertit S. Hieronymus, Isaiâ xxv. Vide nostrum Gasparem Sanchez ibidem.

Secundo, alii censent hæc sumpta esse non ad verbum, sed quoad sensum ex Osee xiii, 14, ubi dicitur: « De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos; » hoc enim in re idem est cum eo quod hic ait Apostolus: « Absorpta est mors in victoria. » Nam patet ex eodem Osee petita esse sequentia Apostoli verba, quæ continuo hisce subjungit, dicens:

33 UBI EST, MORS, VICTORIA TUA? UBI EST, MORS, STIMULUS TUUS? — Citat Paulus Osee cap. xiii, 14, ubi Noster vertit, ero mors tua, o mors; morsus tuus ero, inferne. Unde patet hic duplicem esse ex Hebraeo versionem, ultramque canonicam; tam enim Nostra in Osee, quam Septuaginta, quos sequitur hic Paulus, est canonica.

Ubi nota primo: Hebraeum ארד chi significat ero, ut vertit Noster in Osee cap. xiii, 14, jam citato. Secundo, ut R. Jona, chi per metathesin sumitur pro ארד arie, id est ubi, ut vertunt Septuaginta, et Paulus hic: et ita est chi vertit Noster, Septuaginta et Chaldaica, Osee xiii, 10.

Nota secundo: Pro mors tua, hebraice דברך deberecha: quod si ארר deber deducas, significat pestes tua, q. d. O mors, ero plenissima pestis et mors tua; et, ut Symmachus vertit, ero plaga tua. Sin ארר daber, id est verbum, deducas, significat, ubi verba tua, vel sermones tui? ut vertit Aquila et quinta editio. Septuaginta vertunt דעא, hoc est causa; pro quo Paulus hic habet כעא, id est victoria. Unde putant aliqui Paulum apud Septuaginta legisse כעא, vel כעא pro דעא; sed omnia vetera exemplaria Septuaginta interpretum, teste Hieronymo, habent דעא, id est causa. Melius ergo dicemus, Apostolum immutasse verba, non sensum, cum pro causa posuit victoriam. Graecum enim דעא quatuor significat. Primo, causam forensis; et, ut Hieronymus in

Duplex versio in Hebraeo, inde qua veritas veritas.

Daber et daber.

33.

Osee cap. xiii, verit, contentiorem, q. d. Ubi est, o dignit. est: Pri- mo, cau- sa, q. d. Ubi est, o mors, sententia tua, qua scilicet omnes tibi, id est morti, adjudicati sunt? Tertio, significat jus, q. d. Ubi est jus quod olim habebas in omnes? Quarto, significat penam, q. d. Ubi est poena illa durissima qua homines puniebas et perdebas? Et hoc quartam alludit ad Hebraeum deber, id est pestis; priora tria alludent ad daber, id est verbum. Ex quibus patet in re causam idem esse quod victoriam.

Nota tertio: Pro morsus tuus, hebraice est מורכך Pro mor- sus he- brae. est מורכך, quod Symmachus occursum vertit; Theodotion et quinta editio, plagam et conclusionem; Septuaginta xerpep, id est stimulus, aculeus; quo scilicet mors homines confodebat et occidebat. Proprie מורכך significat excisionem, qua Christus mortem omnia succedentem succidit. Hoc enim est מורכך morch, scilicet evulsio, excisio, excidium, seu exitium, hoc est lues subito evellens et excidens, qualis est febris valida, pestis, apoplexia, qua subito mortem avertit; ipsaque mors subitanea, qua hominam avellit et excidit.

Noster apto vertit, morsum. Ubi adverte, morsus hic tam passive quam active sumi potest, q. d. Ego Christus mordebor a te, o mors, et o inferne; sed ita, ut a te morsus te vicissim mordeam, ita ut a te quasi absorptus viscera tua dirumpam, itaque fidelis electos educam o ventre tuo.

Nota quarto: Pro inferne, ut habent Hebraea, et Noster in Osee, et Graeca hic, πει ον, εδν, τδ νεε; ubi est, o inferne, victoria tua? Interpres noster vertit, ubi est, mors, victoria tua? eodem sensu; infernus enim et mors significant statum mortuorum; omnes enim olim ante Christum, post mortem in limbum descendebant. Sic Act. ii, 24, et alibi Graecum νεκρωσ, id est, mortis, noster interpres vertit, inferni. Eodem ergo redit versio Septuaginta, quam sequitur Paulus, cum Nostra et Hebraea Osee xiii. Sensus ergo est: « Ubi est victoria et stimulus tuus, » quo soles homines occidere eisque dominari? q. d. Perit, contractus est a Christo, qui est mors tua, o mors; et morsu suo te, o inferne, dirupit et absorpsit.

Ubi adverte: Hoc coeptum est impleri cum Christus resurrexit et animas sanctorum e limbo reduxit, sique ex inferis quasi mortuam hanc partem abstulit. Ita Anselmus et Origenes, hom. 22 in Evangelia, et Augustinus, serm. 137 De Tempore; perfecto autem implebitur in communi resurrectione, ut hic docet Apostolus. Pulchre S. Hieronymus in epitaphio Nepotiani ad Heliodorum, mortem alloquens, illicque cum Paulus insultans: « Qui, inquit, per Osee quondam tibi rigidius minabatur, Ero mors tua, o mors; et morsus tuus, inferne: illius morte tu mortua es;

est: Pri- mo, cau- sa, q. d. Ubi est, o mors, sententia tua, qua scilicet omnes tibi, id est morti, adjudicati sunt? Tertio, significat jus, q. d. Ubi est jus quod olim habebas in omnes? Quarto, significat penam, q. d. Ubi est poena illa durissima qua homines puniebas et perdebas? Et hoc quartam alludit ad Hebraeum deber, id est pestis; priora tria alludent ad daber, id est verbum. Ex quibus patet in re causam idem esse quod victoriam.

Pro mor- sus he- brae. est מורכך, quod Symmachus occursum vertit; Theodotion et quinta editio, plagam et conclusionem; Septuaginta xerpep, id est stimulus, aculeus; quo scilicet mors homines confodebat et occidebat. Proprie מורכך significat excisionem, qua Christus mortem omnia succedentem succidit. Hoc enim est מורכך morch, scilicet evulsio, excisio, excidium, seu exitium, hoc est lues subito evellens et excidens, qualis est febris valida, pestis, apoplexia, qua subito mortem avertit; ipsaque mors subitanea, qua hominam avellit et excidit.

Christus morsus mordeat inferna.

Inferna et mors significant statum mortuorum.

Sensus Osee et Pauli.

S. Hieronymus et Augustinus insistenti mori.

Illis morte nos vivimus: devorasti, et devorata es; dumque assumpti corporis Christi sollicitaris flectebat, et avidis faucibus prædam putas, interiora tua adumo dente (vel, ut alii legunt, unco) confosa sunt. Gratias tibi, Christe Salvator, tua agimus creatura, quod tam potentem adversarium nostrum, dum occideres, occidisti. »

Ita S. Francisus cum gravissimis arderet corporis doloribus, nullum aliud fomentum habebat, quam ut ipse divinas laudes caneret, et alios canentes audiret; cumque objurgaretur ab Elia dicente, illud tempus extremum penitentiae dandum, non gaudio, respondit: « Non licere sibi aliud facere, cum sciret se brevi cum Deo fore. » B. Reginaldus, unus e primis S. Dominici sociis, cum moneretur, ut extrema se unctione, ut moris est, ad luctum cum demone prepararet: « Ego, inquit, hanc luctum minime reformido, quin potius lætus expecto. Jam enim dudum mater misericordiae me immauxit, in qua plurimum confido, et ad quam cupido proficiscor. » S. Bernardus, serm. 26 in Cant., loquens de morte fratris sui Gerardi, qui animam agens, in illam Psalms vocem eruperat: « Laudate Dominum de caelis, laudate eum in excelis, » sic ait: « Jam tibi, frater mi, nocte adhuc media discebat, nox sicut dies illuminabatur. Accitus sum ego ad id miraculi, videre exultantem in morte hominem,

insultantem morti? Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus? Jam non est stimulus, sed jubilus. Jam cantando moritur homo, et moriendo cantat. »

36. STIMULUS AUTEM MORTIS PECCATUM EST. — Vers. 34. « Stimulus, » per quem scilicet mors nobis præcipue nocet et pungit: sicut enim scorpions, licet parvus sit, per aculeum, ita mors per peccatum omnes occidit, ait Theophylactus, quæ sine peccato nihil poterat. Rursus, mors per peccatum, et per peccati conscientiam quasi stimulum nos stimulat et pungit, dicens animæ: Merito moreris, merito pateris, quia peccasti.

VIRTUS VERO PECCATI LEX, — q. d. Peccatum maxime vires exerit per legem, id est per occasionem legis ventantis: semper enim nititur in velutium, cupinissimè negata, ut fuscus dixi ad Rom. vii, 8 et 13. Ita Theodoretus, Theophylactus, Ambrosius, Anselmus.

57. DEO GRATIAS (AGIMUS), QUI DEDIT NOBIS VICTORIAM — de peccato et morte. Vers. 37.

58. ITAQUE, FRATRES MEI, STABILES ESTOTE, — Vers. 38. in fide scilicet resurrectionis, ut abundetis in operibus bonis, quæ Domino Deo placeant, ad ea vos excitando per spem resurrectionis et premii aeterni: scientes quod labor vester non erit inanis, nec mercedis expers apud Dominum. Hoc enim est in Domino.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet fieri collectam pro pauperibus Hierosolymitanis.

Secundo, vers. 10, commendat eis Timotheum, et vers. 15, Stephanam, Achaicum et Fortunatum.

Tertio, vers. 19, suos salutat, et vers. 22, eis qui non diligunt Christum, intental anathema Maran Atha.

1. De collectis autem, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesis Galatiæ, ita et vos facite. 2. Per unam sabbati unusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit: ut non, cum venero, tunc collectæ fiant. 3. Cum autem præsens fuero, quos probaveritis per epistolas, hos mittam ferferre gratiam vestram in Jerusalem. 4. Quod si dignum fuerit ut et ego eam, mecum ibunt. 5. Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertransiero: nam Macedoniam pertransibo. 6. Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hiemabo: ut vos me deducatis quocumque iero. 7. Nolo enim vos modo in transitu videre, spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit. 8. Permanedo autem Ephesi usque ad Pentecosten. 9. Ostium enim mihi apertum est magnum, et evidens: et adversarii multi. 10. Si autem venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos, opus enim Domini operatur, sicut et ego. 11. Ne quis ergo illum spernat: deducite autem illum in pace, ut veniat ad me: exspecto enim illum cum fratribus. 12. De Apollo autem fratre vobis notum facio, quoniam nunc me rogavi eum ut veniret ad vos cum fratribus: et utique non fuit voluntas ejus, ut non veniret: veniet autem, cum ei visum fuerit. 13. Vigilate, state in fide, viriliter agite, et corpe-rtamini. 14. Omnia

vestra in charitate fiant. 13. Obsecro autem vos, fratres, nostis domum Stephanæ, et Fortunati, et Achaici: quoniam sunt primitiæ Achaïæ, et in ministerium sanctorum ordinarunt seipsos: 16. ut et vos subditi sitis ejusmodi, et omni cooperanti et laboranti 17. Gaudeo autem in præsentia Stephanæ, et Achaici: quoniam id, quod vobis deerat, ipsi supplerunt: 18. fecerunt enim et meum spiritum, et vestrum. Cognoscite ergo qui hujusmodi sunt. 19. Salutant vos Ecclesiæ Asiæ. Salutant vos in Domino multum, Aquila et Priscilla cum domestica sua Ecclesia: apud quos et hospitor. 20. Salutant vos omnes fratres. Salute invicem in osculo sancto. 21. Salutatio, mea manu Pauli. 22. Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema, Maran Atha. 23. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. 24. Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen.

1. DE COLLECTIS (elemosynarum) QUE FIUNT IN SANCTOS, SICUT ORDINAVI ECCLESIAS GALATIE, ITA ET VOS FACITE. — « In Sanctos, » hoc est in Christianos pauperes Hierosolymis agentes, de quibus vers. 3, et Rom. xv, 26; Christiani enim qui Hierosolymis erant, a contribulis suis, utpote Judæis, acerbissimis Christi hostibus, suis bonis sunt spoliati et valde afflicti, ut patet Hebr. x, 34. Unde S. Paulo in Concilio Hierosolymitano ita Centium demandata fuit cura, ut læna pauperum Judæorum memor esset, Gal. ii, 10. Hinc studium pro his collectam fieri imperat, quæ deinceps perduravit usque ad tempora Theodosii, ut dicam II Cor. initio capitis viii.

2. PER UNAM SABBATI (id est in primo die hebdomadae, videlicet Dominica) CUNUSQUE VESTRUM APUD SE SEPNAT, — id, quod vult dare ad hanc collectam.

Nota: « Unam, » id est primam: hebraismo enim ponitur numerus cardinalis præ ordinali. *Secundo*, « sabbatum » hic idem est quod hebdomada, quia a sabbato quasi præcipuo die, in sabbatum sequens numerabant Judæi dies hebdomadae, ipsasque hebdomadas: ita scilicet, ut prima sabbati, sive post sabbatum, esset Dominica. Ita Ambrosius, Chrysostomus, Theophylactus, Eusebius et omnes alii. Simile Act. xx, 7. *Una* ergo, sive prima sabbati vel hebdomadae, est dies dominica: Dominica enim conveniebant fideles in ecclesia, et faciebant suas oblationes, ut etiamnum faciunt. Nam ex hoc Apostoli loco patet, ex Apostolica institutione, collectam fieri solitam die dominica. Unde cum Constantinopoli ea consuetudo excoleretur, S. Chrysostomus eam restituit curavit, quæ hæc insignem habuit orationem illam de elemosyna et collationibus. Rursum notat hic Chrysostomus apte juberi, ut hæc collecta fiat die dominica, quia illo die Deus mundum creavit, Genes. cap. I, et perditum recreavit, dum Christus die dominica resurrexit, et die dominica misit Spiritum Sanctum; ut memoros tante misericordiæ acceptæ illo die, in alios quoque indigentes nos ipsi misericordes et liberales simus.

3. MITTAM GRATIAM (elemosynam) VESTRAM IN JERUSALEM. — Notat Eusebius, non vocari hic elemosynam, quæ revera talis erat, quia miserum est nomen elemosynæ et indignum sanctis qui eam acciperent, sed civilius vocari a gratiam, bene dictionem, communicationem.

4. QUOD SI DIGNUM FUERIT UT ET EGO EAM, MECUM ERUNT. — Hisce verbis Paulus Corinthios stimulat ad largiorem collectam, ut scilicet tantam faciant, quam dignum sit ut ipsemet perferat (1).

8. PERMANEBO AUTEM EPHESI USQUE AD PENTECOSTAS.

(1) Vers. 7. Modo, id est hac vice.

Quare inepte Magdeburgici per unam sabbati

intelligunt sabbatum ipsum: quod non Christianorum, sed Judæorum erat festum.

Hinc rursus patet, tempore Apostolorum, mutatum esse sabbatum in Dominicam, idque clare significatur Apoc. I, 10: « Ful, inquit Joannes, in spiritu in dominica. » Hinc secundo, sequitur, contra Novantes, servandas esse traditiones etiam non scriptas: nec enim usquam Scriptura jubet Dominicam servari pro sabbato.

SEPNAT, RECONDENS QUOD EI BENE PLACUERIT. — S. Thomas et Cajetanus putant quemque fidelium domi seposuisse in domicilio die hanc collectam, ut non eodem die, se postea eam daret in ecclesia, tunc scilicet cum esset mittenda ad pauperes Hierosolymitanos. Verum contrarium docet praxis, ut dixi, quia ad altare, ipso die dominico, fiunt oblationes; et Apostolus cum addit: « Ut non, nam venere, hanc collectam fiant. » Vult ergo eas ante fieri, nimirum, ut dixi, « una sabbati, » hoc est Dominica, ut scilicet ante cenam et agapem quisque apud se seponat, quod mox veniens in ecclesiam ad cenam offerat in elemosynam et collectam. Nota: Pro recondens, græce est *επιθεσειν*, id est thesaurizans. Qui enim aliquid recondit et thesaurizat pauperibus, hic sibi ipsi thesaurum comparat et reponit in celo.

QUOD EI BENE PLACUERIT. — *Οτι εὐδοκῆσα*, id est, ut Valabius, quod ei prospere a Deo obtinerit, q. d. Offerat pro fortunis suis, pro prosperitate, quam a Deo accepit. Noster videtur legisse *εὐδοκῆσα*, id est, bene placuerit. Sane, ut vidimus cap. præced., Græca multis in locis sunt corrupta.

3. MITTAM GRATIAM (elemosynam) VESTRAM IN JERUSALEM. — Notat Eusebius, non vocari hic elemosynam, quæ revera talis erat, quia miserum est nomen elemosynæ et indignum sanctis qui eam acciperent, sed civilius vocari a gratiam, bene dictionem, communicationem.

4. QUOD SI DIGNUM FUERIT UT ET EGO EAM, MECUM ERUNT. — Hisce verbis Paulus Corinthios stimulat ad largiorem collectam, ut scilicet tantam faciant, quam dignum sit ut ipsemet perferat (1).

8. PERMANEBO AUTEM EPHESI USQUE AD PENTECOSTAS.

(1) Vers. 7. Modo, id est hac vice.

9. OSTIUM MIHI APERTUM EST MAGNUM. — Magna scilicet Ephesi mihi se aperit occasio et aditus Evangelii seminandi, et convertendi multos. Ita Ambrosius.

12. VENIET AUTEM (ad vos, o Corinthii, Apollo) CEN ET VACUUM (id est opportuna) FUERIT. — Ita Ambrosius.

14. ONIA VESTRA IN CHARITATE FIANT. — « In charitate, » non supernaturali, sed « in charitate, » id est sincero affectu et dilectione, qualem etiam penitentes, imo et infideles habere possunt. Ita aliqui. Verum hæc non est charitas, quam Scriptura et Paulus fidelibus commendat, sed tantum amor naturalis, quem etiam habent Ethnici et Pagani. Sensus ergo proprie est, q. d. Paulus: O Corinthii, non in contentione, non cum ambitione et schismate (ut dixi capit. II et XIV), sed cum charitate Christiana, quæ virtus est divine a Christo vobis infusa, omnia vestra facite. Est hoc partim præceptum, partim consilium, ut dixi cap. x, vers. 31.

15. OBSECRO VOS, FRATRES. — Est hoc versu hyperbaton, quod sic em Theophylacto ordinandum est: « Obsecro vos, fratres, ut subditi sitis Stephanis, Fortunato, Achaico (et omni cooperanti et laboranti): nostis enim domum (id est domos, puta familias) eorum, quoniam (quod) primitiæ sunt Achaïæ (primi scilicet qui ex Achaïa crediderunt Christo), quique se (suaque) ordinaverunt et adixerunt ministerio sanctorum, » ut scilicet exerceant hospitalitatem in Christianis egenos et peregrinos, maxime qui laborant in Evangelio. Nota: *subditi sitis*, nimirum honorando eos, eorum monita et exempla sequendo. Rursum cooperantes et laborantes vocantur hic illi, qui viros jam dictos adjuvabant, eisque cooperabantur in Evangelica, et pro ea cum eis laborabant.

17. GAUDEO IN PRÆSENTIA STEPHANÆ, ET FORTUNATI, ET ACHAICI (in præsentia, » quia scilicet hi viri vobis præsentis sunt, ut quod vobis deest in fide et doctrina Christiana, ipsi suppleant et doceant, vosque in ea confirmant. Ita Anselmus. Secundo et aptius, Theophylactus, « gaudeo in præsentia, » quia scilicet hi viri mihi Paulo præsentis sunt), QUONIAM ID QUOD VOBIS DEERAT (circa meum ministerium), IPSI SUPPLEVERUNT (ut pro vobis mihi ministrarent, suisque opibus et facultatibus me remque Christianam juvarent et promoverent; hoc est enim quod subdit Paulus): REFECKERUNT ENIM MECUM SPIRITUM, ET (consequenter) VESTRUM (quoque), — quia mea reflectio, vestra quoque reflectio et recreatio est. Putat Theophylactus hos viros a Paulo Corinthiis tam impense

commendari, eo quod hi Corinthiorum schismata et vitia ad Paulum detulissent, ut eis nihil austrore vel triste ostendat, sed potius ut eos cognoscant, id est ament, colant, honorent (1).

22. SI QUIS NON AMAT DOMINUM NOSTRUM JESUM CHRISTUM, SIT ANATHEMA, MARAN ATHA. — « ANATHEMA » est res quæ cum execratione separatur, abjicitur et destinatur ad extremum exitium; quod in hominibus est æterna damnatio. Non sunt ergo verba execracionis, sed execracionis et denuntiacionis æternam damnationem illi qui Christum non amant, et infidelibus. Hoc enim est hebraicum *חרם* *cherem*, ut vertit Syrus, de quo dixi Rom. ix, 3. Anathemati proxima censura erat cathemata, quæ erat proprie eorum qui se damnatis conjugerent. Unde Justianus, Quest. CXI: « Anathema, inquit, dicitur id quod reconditum est, et secretum Deo, nec jam ad communem usum sumitur (ut hebraïis *cherem*); aut quod vidi culpæ causa a Deo alienatum est. Cathemata autem est assentiri illi qui anathematizant, id est diris se devotent. »

MARAN ATHA. — Ita Romana; non enim una est dictio *maranatha* (ut plerique Biblia hic male legunt), sed due, *Maran atha*, ut mox patebit.

Quæres, quid sit *Maran atha*? Primo, Erasmus, Beza et Balingerus, putant idem esse quod *anathema*, ut, sicuti dicitur *Abba Pater*, ita et converso dicitur *anathema, Maran atha*, legendum quod esse non *Maranatha*, sed *מרתא מרתא nacharam nota*: ut sit idem quod hebraicum *חרם cherem*, id est anathema, sive res addicta *מרתא nota*, hoc est morti. Sed hoc tortum est, et longe distat *nacharam nota* a *Maran atha*. Nam *Maran atha* hic constanter legunt omnes Latini, Greci et Syrus.

Rursum patet linguarum peritis, *Maran atha* esse vocem hebræo-syriacam, esseque illud ipsum quod habet hic Syrus interpres *Maran*, hoc est Dominus noster, *מרתא elha*, hoc est venit, uti passim omnes hic vertunt; quod pure hebraice diceretur *מר מרתא morenu atha*, hoc est, magister vel Dominus noster venit. *More* enim hebraice magistrum et dominum significat, pro quo Chaldaei dicunt *mar*, Arabes *mir*: id est *marra vel maria*, id est domina; *mar ergo* idem est quod *mar*, pro quo Arabes dicunt *sir* (unde Galli suum *Sire* acceperunt), id est dominus. Unde dicitur *Sara*, id est domina. Sic etiamnum Christiani S. Thomas in India et Babylonia Prælatos suos et Episcopos Chaldaeos vocant *mar*, ut Mar Abraham, Mar Joseph, Mar Simeon, id est, ut Galli dicunt *Monsieur*, vel *Sire Abraham*, *sire Joseph*, *sire Simeon*.

Dices: Quid facit *Maran atha*, id est, Dominus noster venit, ad rem et scopum Apostoli?

respondet Chrysostomus et Theophylactus, Paulum hac voce uti, ut ex Christi ad nosram

(1) Vers. 21. Sensus est: *Restat salutatio a me, quæ est adscripta a me ipso, propria manu.* Atque ita intelligitur, ea, quæ sequuntur, Paulum ipsum adlocisse scribentem, quam alia dictasse.

Opinio
Chrysostomi.

carnem adventu et charitate, nos ad omnem virtutis ingressum incitet, et ut « insinuet, ait S. Hieronymus, quod superfluum sit odii pertinacibus adversus eum velle contendere, quem venisse jam constat. » Unde Graeci legunt *ἐλθε, id est venit, in praeterito, q. d.,* ait Chrysostomus : Ratio cur anathema denuntiem eis, qui non amant Jesum, est quod ipse jam venit, videlicet in humilitate ad salvandum, ut nulla possit esse eum non diligentibus excusatio. Christi enim adventus et passio adeo amorem conciliat, ut venia dignus non sit, qui eum non amaverit.

Opinio
versus.

Verum haec ratio frigidior videtur. Ergo nota, *Maran atha* esse Syro-hebraicum, Hebraeis usitatum, sicut Graecis anathema, et sicut Hebraeis usitatum erat, *Amen, Osanna, Alleluia*, quae proinde apud Latinos manserunt. Vide S. Hieronymum, *epist. 137 ad Marcellam*, et S. Augustinum, *epist. 178*. Subiicit itaque Paulus post *anathema, Maran atha*, quia Hebraei quempiam condemnantes solebant id facere sub comminatione et contestatione praesentis divini iudicii, ut patet *Bar. xiii, 33 et 39; Psal. ix, 20, q. d. Maran atha*, id est Dominus venit, scilicet vindex ad iudicium : aut potius *Maran atha*, id est veniat Dominus iudex, ut eum qui Christum non amat, anathemate feriat, damnet et puniat.

Est hic
emphasi-
maxime.

Ubi advertit : Per euphemismum, boni ominis causa, solent Hebraei punitionem hanc tacere et subaudire. Sic dicunt jurando per execrationem : « Haec faciat mihi Deus, et haec addat, » non ad dentes, nec exprimentes, quam penam, ignem, aut mortem sibi addi velint, sibi quae imprecantur, si juramentum violant, idque ex summa juramenti religione et reverentia, atque ex sacro quodam horrore timentes verentesque ne execratio haec vel nominata quoquo modo eos afflet et invadat : sicuti apud nos qui excandescent, dum execrantur, vel gravem penam aut cladem alicui sibi amico imprecantur, solent mox addere : Deus hoc avertat, Deus prohibeat, Deus custodiat nos. Pari modo et hic cum dicitur, *Maran atha*, hoc est, Dominus noster venit, sive veniat, supplet et subaudi, ad iudicium, ut scilicet extremam et aeternam cladem et calamitatem infidelibus Christianae hostibus afferat et infligat. Est enim *maran*

atha, sicut et *anathema*, vox execrantis et condemnantis ; unde Anselmus : « Si quis, inquit, non diligit Dominum Jesum, sicut ei non est ulli adventus ejus, qui jam completus est ; sic ad damnationem sit ei secundus, qui adhuc futurus est. » Huc pertinet et illa Titelmani expositio : « sit anathema, » id est execratus, *maran atha*, id est in adventu Domini, vel cum Dominus veniat ad iudicium. Unde et S. Clemens ita videtur interpretari *Maran atha*, cum huc alludens ita ait, in fine *epist. 2* : « Haec, frater Jacobo, de ore S. Petri jubentis audivi : si quis praecipua haec integra non custodierit, sit anathema, usque ad adventum Domini nostri Jesu Christi. » Quibus ultimis verbis quid aliud explicat, quam Petri et Pauli *Maran atha* ?

Alludit Paulus ad illud *Matachia* c. p. ultim. vers. 6 : « No forte veniam, et percutiam terram anathemate ; » et primitus ad prophetiam Henoch, quam citat Judas, vers. 14 et 15 : « Ecce, inquit, venit Dominus in sanctis millibus suis, facere iudicium contra omnes, et arguere omnes impios. » Simile anathema est apud Rabbinos *אנא אנא* *hasschem atha*, et contracto *אנא אנא* *seanatha*, id est Dominus venit : licet enim *אנא* *atha*, id est venit, sit praeteritum, tamen hic accipitur pro optativo *veniat* ; Hebraei enim saepe commutant tempora, ut praeteritum pro presenti, vel futuro, aut optativo capiant.

Ex hoc *Maran atha* Hispani Christiano-Judeos et Mauros, cum a christianismo apostatarunt, et resisterunt ad suum judaismum vel mahometismum, vocant *Maranos*, quasi anathemata. Ita et diplomatibus antiquorum regum docet Joana Mariana, lib. VII *Historia Hispaniae*, et Baronius, tom. IX, in fine anni Christi 773. *Maranus* ergo idem est quod *καταρα*, et excommunicatus ob apostasiam, qui scilicet a christianismo recidit in judaismum, vel mahometismum. Errat ergo vulgus, quod dici putat, *Maranus* quasi *Mauranus*, id est Maurus vel Judeus, qui abstinet porcina, quam vulgus Hispanorum inde vocat *marana*.

24. CHARITAS MEA (qua vos diligo) cum omnibus vobis sit (ut simili charitate sincera vicissim me et invicem diligatis) in Christo (et propter Christum). Ita Ambrosius et Anselmus). AMEN.

Maran
atha est
vox ex-
ecrantis et
condem-
nantis.Alludit
Paulus
ad Ma-
tathiam
ult. cap.
vers. 6.Maranus
quis est
cuius di-
ca?

COMMENTARIUS

IN SECUNDAM EPISTOLAM

AD CORINTHIOS.

ARGUMENTUM.

Materia
et ob-
jectum
hujus
Epistolae.

Consolatur Corinthios, quos objugabat prioris Epistola, et fornicarium excommunicatum jam penitentem absolvit. Hinc agit de vera poenitentia, de dignitate ministrorum novi Testamenti, de infidelium societate cavenda, de patientia, de elemosyna in pauperes Hierosolymitanos, de fuga pseudoapostolorum, qui Pauli emuli, Corinthiis se insinuant, Paulumque deprimebant, contra quos apologiam, se laudando, texit ; ac demum nonnullis Corinthiorum nequum respicientibus Apostolicam potestatem et minas intulit. Adeoque tota fere Epistola haec, est apostolatus Pauli apologia et encomium (1). Scriptam

Philippis in Macedonia, missam per Titum et Lucam, habent Graeci, Syrus et Latina Complut. in fine Epistolae : Baronius tamen scriptam vult Nicopoli anno Christi 53, cum scilicet Apostolus Epheso, ubi primam scripsit Epistolam, post tumultum Demetrii, cedere coactus, relicto Ephesi Episcopo Timotheo, venit Troadem, ut hic ait cap. II, ubi non inveniens Titum, perrexit in Macedoniam, ex Macedonia perrexit in Graeciam, mari scilicet Aegeo Cycladas adnavigans attingit Cretam, ubi Titum reliquit, ad Titum I, 5. Inde tandem in Graeciam Nicopolim, ubi scilicet staturat hiemare et quiescere, devenit, ad Titum III, 12. Ita Baronius, tom. I, pag. 375. Estque probabile ibidem in quiete et otio hanc Epistolam scripsisse : nil tamen certi hic dici potest ; potuit enim Apostolus per Asiam cursilians ire et redire Philippis, ibique harrere tantisper dum hanc scriberet Epistolam : nec enim omnes Apostoli moras, cursus et recursus narrat Lucas, *Actuum XX* (2).

Quae
scripta
fuerit
haec Epistolae.

(1) Hujus Epistolae summa, ait Bernardinus a Piconio, consolatoria est et apologetica ; Corinthiorum consolatoria, Pauli defensoria. Haec vero Rosenmullerus : « Desiderari in hac Epistola acriorem argumenti connexionem a multis est animadversum. De causis saepe interruptae connexionis et turbati ordinis disputat Zieglerus, *Theol. Abhandlungen*, tom. II, p. 105. Constitui tamen possunt praeter exordium et epilogum, partes principales tres, quarum prima septem primis capitulis absolvitur, in qua Apostolus potissimum adversariorum criminacionibus occurrat, atque ita numeris sui dignitatem simul et efficaciam commendat, ut passim *ἀπεκρίθησαν* illorum calumniarum interserat, imo subinde per digressiones quasdam primariae religionis Christianae capita incidenter exponat. In secunda parte adhortatur Corinthios ad elemosynas in usum pauperum Christianorum Hierosolymitanorum contribuendas, cap. VIII-IX, simulque, multa

hujus suae hortationis argumenta in medium producit. In tertia parte redit ad defensionem sui Apostolatus, nempe cap. X et seqq. fere usque ad finem. »

(2) Sepp scriptam hanc Epistolam putat ann. Christi 54 exeunte, in Macedonia, paulo ante eam quae est ad Rom., quia in *epist. II ad Corinth.* urgetur adhuc negotium faciende collectae, quam factam et paratam u. 1 se perferatur Hierosolymam, ad Rom. scribens significat.